

**Маја Р. Анђић\***

*Филозофски факултет Универзитета у Источном Сарајеву*

**Марија Ђорић\*\***

*Институт за политичке студије, Београд*

## **НИКОЛАЈ ПАВЛОВИЧ ИГЊАТИЈЕВ И СЛОВЕНСКИ СВИЈЕТ (1856-1864)\*\*\***

### **Сажетак**

Дипломатско дјеловање генерала Николаја Павловича Игњатијева у односу према словенском свијету у овом раду тумачи спој идеолошких увјерења и прагматичних државних интереса у оквирима историографских расправа о словенофилству и руској политици на Балкану средином XIX вијека. Полазећи од свједочења о културној и духовној блискости Русије и словенског свијета, Игњатијев је у Бугарима и Србима препознавао кључне актере руског утицаја на простору Османског царства, што се огледа у његовој подршци њиховим црквеним, просвјетним и политичким стремљењима. Насупрот томе, однос према Словенима у Хабзбуршкој монархији, а посебно према Чесима, сагледава се као опрезнији и условљен је сложеним односима међу европским силама, при чему идеја словенске узајамности и јединства није имала исту политичку тежину и значај као у односу према словенским народима на Балкану. У том смислу, Игњатијевљево дјеловање у овом раду не посматра се као искључиво испољавање словенофилства, већ и као настојање да се словенска идеја стави у функцију дугорочних политичких интереса Руског царства.

**Кључне ријечи:** Н. П. Игњатијев, словенофилство, панславизам, Западни Словени, Балкан, Османско царство, Русија

---

\* Имејл адреса: lakovic.maja@yahoo.com; ORCID: 0009-0009-6949-3724; Филозофски факултет Универзитета у Источном Сарајеву

\*\* Имејл адреса: mara.djoric@yahoo.com; ORCID: 0000-0002-9993-1424; Институт за политичке студије, Београд.

\*\*\* Рад је настао у оквиру пројекта „Велика источна криза и словенски свет: историјски, политиколошки и културолошки аспекти”, у организацији Историјског архива „31 јануар“, Врање и Института за политичке студије, Београд, финансираног од стране Министарства културе Републике Србије.

Николај Павлович Игњатијев рођен је 17/29. јануара 1832. године у Санкт Петербургу, у породици племићке традиције, што је већ од најранијег дјетињства обликовало његов осјећај дужности према држави. Образовање је стекао у оквиру Пажевског корпуса<sup>1</sup> и Николајевске војне академије<sup>2</sup> Генералног штаба. Још у раној младости испољио је изразиту способност за разумијевање сложених питања из области међународних односа, што га је, као перспективног и аналитички усмјереног младог официра, препоручило за ангажман у Азијском департману и Министарству иностраних дјела Руске империје. Почеци у дипломатији, као и рад у различитим дипломатским мисијама на западу и истоку, омогућили су му да стекне драгоцену искуство у питањима Балкана и Османског царства, чиме су створени предуслови за његову каснију улогу у рјешавању Источног питања (Palmer 1994; Livens 2002; Терзић 2021; Riasanovsky 1952; Н. П. Игњатјев 1890, 281).

По завршетку школовања Н. П. Игњатијев је ступио у државну службу у периоду када је међународни положај Русије био знатно ослабљен, што је представљало директну посљедицу пораза у Кримском рату (1853–1856). Пред крај рата на руски престо је ступио цар Александар II (1855–1881), што је за младог и амбициозног Игњатијева имало посебан значај, будући да је између њих постојала и блиска лична веза – цар му је био и крштени кум, чиме је од самог почетка Игњатијевљева каријера се развијала уз повјерење и подршку највишег државног врха (Гусева 1992, 83).

Именованем за руског војног аташеа у Лондону у љето 1856. године, Игњатијев је добио прилику да оправда указано повјерење. Одлазак у Лондон догодио се у исто вријеме када и губитак руског протектората над православним словенским народима у Османском царству, што је овој мисији дало изражен стратешки и политички значај. Послије закључења Париског мира (1856) руска политика на Балкану добила је изразито двојни карактер. Кнежевинама које су располагале одређеним степеном аутономије – Србији, Црној Гори,

<sup>1</sup> Пажески корпус је једна од најстаријих војно-образовних институција у Русији. Полазници корпуса су били углавном синови из старих руских, пољских и грузијских породица. Наставни програм је био веома сличан ономе за кадете, али су се доста изучавали страни језици, у првом реду француски и њемачки језик.

<sup>2</sup> Николајевска академија је основана 1832. године и школовала је офицере за потребе специјалних служби у Генералном штабу. Изучавала се теорија (војна тактика, стратегија, фортификација, војна географија Русије и Европе...) и практични дио (дужности официра, курс војне администрације).

Влашкој и Молдавији – Русија је наставила да пружа дипломатску и финансијску подршку у борби за стицање пуне независности од османске власти. Насупрот томе, у областима које су се и даље налазиле у саставу Османског царства – Босни и Херцеговини, Бугарској и Македонији – руска политика се залагала за спровођење социјално-економских реформи и побољшање положаја хришћанског становништва (Гусева 1992, 97).

Једногодишња мисија у Лондону, као и период који је уследио непосредно након тога, омогућили су младом дипломати да стекне прва непосредна сазнања о положају и политичким тежњама словенских народа у Османском царству и Хабзбуршкој монархији. У поменутом периоду Игњатијев је такође добио прилику да доприне се раду руске делегације на допунској конференцији у Паризу која се одржала крајем 1856. године, а имала је за циљ прецизно утврђивање руско-турске граничне линије у Јужној Бесарабији. Захваљујући неочекиваним околностима и прије свега својој стручности, Игњатијев је успио у намјери да његов приједлог руско-турског разграничења буде представљен и прихваћен на конференцији. На тај начин остварио је своју прву значајну дипломатску побједу, иако формално није учествовао у раду конференције. Његов допринос утврђивању руско-турске границе признат је почетком 1857. године, када му је додијељен орден Светог Станислава II степена (АВПРИ, ф. 159, 4).

Током 1857. и 1858. године Игњатијев је посјетио неколико европских пријестоница и у Прагу се сусрео са водећим чешким политичарима и националним радницима, попут Франтишека Палацког и Јозефа Добровског (MacKenzie 2002, 668). У разговору са њима упознао се са идејом аустрославизма или програмом национално оријентисаних Чеха, чије су присталице заговарале рјешење словенског питања у границама Хабзбуршке монархије. Поред аустрославизма, са другачијим циљевима и већом политичком тежином, у средњој Европи се јавио и панславизам – идеологија која се темељила на концепту јединства словенских народа уз снажан ослонац на Русију. Поменута два концепта су временом постала међусобно супротстављена, а у контексту покретања Источног питања и ослободилачких ратова на Балкану, панславизам је однио превагу у другој половини XIX вијека.

Дјеловање чешких и словачких националних првака генерал Игњатијев је наставио да прати и након напуштања Прага, одржавајући извјесно вријеме преписку са истакнутим представницима по-

менутих народа. На основу увида у њихова програмска документа и политичке циљеве, Игњатијев је формирао мишљење да су интелектуални кругови код Чеха своје дјеловање усмјеравали прије свега ка остваривању властитих националних циљева, док је питање положаја осталих словенских народа, према његовом виђењу, остајало на маргинама њиховог интересовања. У погледу статуса и дјеловања словенских народа у Хабзбуршкој монархији, Игњатијев је сматрао да су Русији искрено наклоњени само Русини у Галицији и руска мањина у Угарској. Према његовом мишљењу, међу словенским народима у оквиру монархије није постојало стварно политичко јединство, будући да су њихове тежње и активности у великој мјери били усмјерени ка остваривању сопствених националних интереса. Према његовој процјени, Русини, Словаци и Срби настојали су остварити националну аутономију, док су Пољаци и Чеси усмјеравали своје политичке захтјеве ка стицању покрајинске аутономије. Критиковао је лукаву политичку стратегију пољских представника у државним органима у односу према другим словенским народима. Као илустрацију таквог стања навео је примјер избора русинских представника у Државни савјет Хабзбуршке монархије, гдје је, према његовим запажањима, пољска већина често подржавала недовољно образоване кандидате из редова русинског народа, са циљем да се у јавности створи утисак о њиховој неспособности за самостално заступање властитих интереса. Све наведено навело је Игњатијева да закључи како су словенски народи у Хабзбуршкој монархији усредсређени на појединачне циљеве, дубоко међусобно подијељени и лишени шире политичке солидарности и заједничког напретка. Одговорност за неповољно, па и очајно стање у словенском свијету, Игњатијев је дијелом проналазио и у политици руске државе, као и у дјеловању њених дипломатских представништава. По његовом мишљењу, пасивност руских конзулата и недостатак јасне иницијативе довели су до препуштености словенских народа утицајима других великих сила, због чега су се, у потрази за политичком и дипломатском подршком, најчешће обраћали Француској. Такво стање сматрао је резултатом недовољне активности и слабости руске дипломатске службе, истичући да „ми дочекујемо њихове приједлоге са савршеном равнодушношћу и неразумијевањем“ (ГАРФ, ф. 730, 507, 17–170б.). Неповјерење је било узајамно, јер је у словенским срединама Хабзбуршке монархије однос према Игњатијеву с годинама бивао све уздржанији. Иако је у круговима словенофилски оријентисане интелигенције постојало интересовање за ње-

гове идеје и активности, истовремено је постојала и дојазан од руске политичке злоупотребе словенског питања, што је нарочито било изражено код Чеха и Хрвата. У тим круговима на Игњатијева се гледало као на представника руског империјализма, а не као на заштитника Словена.

Полазећи од критике дубоке унутрашње разједињености словенских народа у Хабзбуршкој монархији, као и ограничених могућности њиховог заједничког иступања, Игњатијев је пажњу усмјеравао ка Балкану, који је посматрао као простор легитимног и историјски утемељеног руског утицаја. Управо на том подручју, подршка словенским народима у њиховим националним и ослободилачким тежњама, према његовом схватању, могла је послужити као средство за обезбјеђивање дугорочних стратешких интереса Руског царства. Иако се његово дјеловање на Балкану у историографији често дефинише као словенофилско, Игњатијев никада није припадао ужем кругу словенофила. Ипак, у свом дипломатском дјеловању он је прихватао и примјењивао поједине кључне полазне тачке словенофилске мисли, прије свега идеју културне и вјерске блискости словенских народа под окриљем православља. Словенофилска идеологија код Игњатијева је служила и као прагматични инструмент руске спољне политике. Словенофилство, као специфична руска национална и интелектуална појава, формирало се у доба процвата романтизма и почивало је на увјерењу да „словенска и руска цивилизација имају свој особени, самобитни карактер, да она неће само поновити оно што су дале претходне цивилизације (...) То је млада цивилизација, она још није дала своје плодове, али све показује да њена велика будућност долази“ (Данилевски 2007, 8–9). У његовој дипломатској пракси, током управљања Азијским департманом између 1861. и 1864. године, као и нешто касније, у вријеме дипломатске мисије у Цариграду, Игњатијев се подједнако ослањао на словенофилство и панславизам, прихватајући их као прилагодљив оквир руског дјеловања у односу према православним народима. Оба правца у његовој дипломатији била су подређена руским државним интересима на начин да је из словенофилске мисли преузео идеју духовног јединства Словена и нарочите улоге Русије у њиховом националном ослобођењу, док је панславизам користио прије свега као средство политичког утицаја и посредовања у сложеним међународним односима (Кирил 1958, 42–43).

Прве контакте са словенофилским круговима остварио је кроз комуникацију са Александром Фјодоровичем Гиљфердингом, путо-

писцем и првим руским конзулом у Сарајеву (1856–1857). Континуитет и значај ових веза потврђује чињеница да су се оне одржале и у каснијим фазама његове дипломатске каријере, прерастајући из личних познанстава у трајну идејну и политичку сарадњу са словенофилским круговима. Примјера ради, сачувана је преписка између Игњатијева и истакнутог словенофила Ивана Сергејевича Аксакова дугогодишњег председника друштвене организације Московски словенски комитет, која је основана 1858. године међу словенофилски оријентисаном руском елитом са циљем да се пружи политичка и културна подршка Словенима у Османском царству и Хабзбуршкој монархији. У складу са договором Игњатијева и И. С. Аксакова у словенофилском часопису *Дењ* (1861–1865) објављивани су извјештаји руских конзула са Балкана, што је руској јавности пружило увид у тешке социјално-економске услове у којима је живјело словенско становништво на овом простору. Упркос строгој цензури и забранама обраде политичких тема, Игњатијевљевим личним залагањем код цара омогућено је да *Дењ* објављује и конзулске извјештаје који су обрађивали политичка питања. На овај начин, Игњатијев је успио увјерити надређене да је неопходно објективно информисати руску јавност о стварним приликама и условима живота словенских народа у Османском царству, а читаоцима омогућити приступ непосредним чињеницама умјесто интерпретација њемачке и француске штампе (Хевролина 2009, 124–125).

Слагање са словенофилским идејама Игњатијев је исказао и у својим политичким мемоарима, у дјелу гдје је изнио своја запажања о историјској улози Русије у словенском свијету. Полазећи од увјерења о посебној мисији која је предодређена руској држави, своја искрена размишљања изнио је много година касније, након што је окончао активну дипломатску и политичку дјелатност, што његовим записима даје и изразиту ретроспективну димензију: „Русија има политичку мисију да све Словене уједини и сачува и да не уступи никоме ни педаљ словенске земље; ако Аустроугарска некако успије да успостави политичку, економску и војну контролу над Србима и Бугарима, уз ојачале Пољаке и помоћ њеног природног савезника Мађарске (...) онда ће Беч стати на чело словенско-католичке федерације, против нас. Улога Русије, у том случају, у Европи ће бити завршена. У намјери да осигурам будућност Русије, сматрам неопходним да застава свих Словена треба да буде у ексклузивном власништву Руског Цара и да јачање утицаја било које друге државе на Балканском полуострву тре-

ба спријечити, а нарочито Аустроугарској. Све моје активности, од 1861. до 1877. године, у Турској и међу Словенима биле су са циљем да Русија завлада Балканским полуострвом и Црним морем (...)“ (Ковачевић 2012, 17).

Могућности за конкретније учешће у питањима која су се дотицала словенског свијета Игњатијев је добио именовањем на мјесто директора Азијског департмана МИД-а у љето 1861. године. Азијски департман као један од три департмана Министарства иностраних дјела био је задужен за праћење политичких прилика на Балкану и у Османском царству, одржавање контаката са православним словенским народима, координацију у раду руских конзулата у пружању материјалне, финансијске и просвјетне помоћи, као и стратешко планирање руске спољне политике (История внешней политики России 1997, 61). Током ранијих година, у вријеме његовог претходника Јегора Петровића Коваљевског, посао Азијског департмана имао је претежно техничко-административни карактер, па је Игњатијев уочио да се по питању задатака може и мора учинити много више, јер се у поменутих крајевима „наш глас не слуша, а утицај је занемарљив“. Азијским департманом је управљао у годинама када су словенофилска идеологија и панславизам пронашли конкретну примјену у обликовању државне политике и остваривању стратешких интереса Руске империје на Балкану, те је у таквим околностима Игњатијев користио све расположиве механизме департмана за пружање финансијске, просвјетне и културне подршке православним народима (Ону 1932, 407).

Поред организованог слања помоћи уз посредовање руских конзулата и стипендирања српских и бугарских питомаца, учествовао је и у изради и реализацији пројеката пресељења цијелих породица са Балкана на Кавказ, настојећи да таквом мјером ојача стратешки положај Русије у том региону (Антић 2025). Посебан значај придавао је раду у области доброчинства и редовно је организовао слање материјалне и финансијске помоћи у виду хране, новца, школских и црквених књига, богослужбених одежди и других потрештина. Поменуте активности, усмјерене ка Србији, Црној Гори, Бугарској и другим балканским крајевима, одвијале су се под покровитељством руског двора и уз нарочито залагање руске царице Марије Александровне (Хевролина 2009, 121). Захваљујући свему томе, међу православним словенским народима Османског царства, прије свега међу Бугарима и Србима, генерал Игњатијев је изградио репутацију заштитни-

ка и покровитеља, а нешто касније залагање за црквену аутономију Бугара, подршка развоју школства и дипломатско посредовање код Порте у словенској јавности прихваћени су као израз руске брига за „једновјерну браћу“. Међутим, временом је постајало све очигледније да је у својој политици давао предност бугарском питању, што је свој најпотпунији политички израз добило приликом закључења Санстефанског уговора (1878) и настојања да се оформи Велика Бугарска.

У погледу руско-турских односа заступао је став да Петроград нужно треба да постигне споразум са Турском без посредовања европских сила, при чему је понајвише доводио у сумњу политику Аустроугарске и Велике Британије. Према његовом становишту, изградња стабилних односа са султаном и турским министрима отворила је простор за подршку борби за независност православних народа на Балкану, уз истовремено снажење руске позиције на мореузима. У том контексту, као неопходну мјеру, он је истицао формирање црноморске флоте и закључење споразума са Турском без посредовања европских сила. Други руски стратешки циљ, требало је да буде овладавање мореузима, чиме би Русија обезбједила мир и стабилност на својим јужним границама и створила услове за приоритетан развој трговине. У изградњи пријатељских односа са Портом, султаном и турским министрима, али и јачању руског утицаја Игњатијев је дао изузетан лични допринос у вријеме када је обављао дужност руског амбасадора у Константинопољу (1864-1877) (Кирил 1958, 42–43; Riasanovsky 1952; Meininger 1970; Jelavich 1984).

У контексту спољнополитичких задатака Русије, често је износио став о односу према Аустроугарској, разматрањем њених тежњи ка продору према Егејском мору и политичком потчињавању словенских народа, што је, према мишљењу Игњатијева, водило ка неизбјежном сукобу између Беча и Санкт Петербурга. У његовој перцепцији међународних односа преовладало је неповјерење према европским силама и конференцијама, будући да је сматрао да су сви актери Источног питања, у мањој или већој мјери, заступали интересе супротстављене Русији. Вишедеценијска борба балканских народа против Османског царства, према његовом мишљењу, могла је послужити као инструмент за јачање руског утицаја на Балкану и припрему за неизбјежан сукоб са германским свијетом (Блуднова 2006, 97).

Заштиту словенских интереса од аустријских претензија проналазио је у њиховом повезивању у један одбрамбени савез, који би уједно служио и као основа за ширење руског утицаја (MacKenzie

2002, 224). Један од кључних узрока несугласица међу словенским народима проналазио је у конфесионалним разликама, држећи да је вјерску припадност требало потиснути у други план и као примарни интегративни принцип истакнути јединство по основу народности. Као илустрацију наглашавања вјерског критеријума издвајао је посланицу „Србима“ (1860), коју су саставили московски словенофили, а у којој је идеја словенског уједињења била утемељена искључиво на заједничкој православној вјери. Према његовом становишту, такав приступ доприносио је продубљивању подјела на конфесионалној основи (Екмечић 1989, 149). Осим тога, из садржаја посланице произишало је становиште да се не треба ослањати на цивилизацију изграђену на, како се наводило, „лажној“ католичкој вјери (Берић 2000, 113; Екмечић 2008, 272).

Његове ставове подржао је један дио руских дипломата, јер је у оквиру МИД-а дјеловало више струја, од којих су неке потврђивале односно негирале улогу Хабзбуршке монархије у судбини словенских народа на Балкану. Примјера ради, један од савјетника кнеза Горчакова, барон А. Г. Жомини сматрао је да Хабзбуршкој монархији, као и уосталом Русији, припадала важна улога у одлучивању о будућој судбини словенских народа (Хевролина 2009, 118). Заговарајући активну и агресивну спољну политику на Истоку, Игњатијев је као директор Азијског департмана окупио око себе круг истомишљеника - дипломата и службеника које су називали „партијом акције“, а чији чланови су били предједавајући Комитета министара Н. П. Гагарин, министар војске Д. А. Миљутин, публициста М. Н. Катков и други. Њихов политички курс називао се „национални“ и био је у супротности са „кабинетским“ приступом у домену спољне политике министра Горчакова (Хевролина 1992, 142–143). Уобличавање сопствене спољнополитичке стратегије у вријеме дипломатске мисије у Цариграду, гдје је као руски амбасадор располагао извјесним степеном самосталности у вођењу балканске политике, довело је до неслагања и повремених вербалних сукоба са министром иностраних послова кнезом А. М. Горчаковым.

Игњатијев је у словенском свијету био и остао препознат као један од најутицајнијих руских дипломата XIX вијека. Узимајући у обзир поменуте аспекте његове дјелатности, може се закључити да је његова политика према словенским народима била обиљежена спојем идејних убјеђења и практичних дипломатских циљева. Укупна дјелатност показује да је његова политика према словенском свијету

била саставни дио шире стратегије руске спољне политике у другој половини XIX вијека. Као директор Азијског департмана Министарства иностраних послова, а затим и руски амбасадор у Цариграду, Игњатијев је настојао да питање ослобођења словенских народа постави високо на листи спољнополитичких задатака Руске империје. Ослањајући се на словенофилске идеје и елементе панславизма, али и на прагматичне методе деловања које ће касније бити препознате као особености „игњатијевљеве школе дипломатије”, он је настојао да идеолошке концепте подреди конкретним интересима руске државе у условима сталног надметања са европским силама. У том смислу, словенофилство и панславизам послужили су као средство јачања руског утицаја на Балкану и у Османском царству. Његова блискост са словенофилским круговима није значила безрезервно прихватање њихових ставова, већ промишљено коришћење њиховог утицаја у обликовању руске политике према Балкану. Посебно мјесто у Игњатијевљевој политици припадало је односу према православним словенским народима Османског царства, прије свега Србима и Бугарима. Подршка црквено-школској аутономији, просвјетним иницијативама и дипломатском посредовању представљала је конкретан израз руске заштитничке улоге, која је у локалним срединама доживљавана као доказ бриге за судбину једноврјерне народе Балкана. Истовремено, кроз механизме Азијског департмана и сарадњу са словенофилским организацијама и штампом, посебно Московским словенским комитетом, ова политика је добијала институционални и пропагандни карактер, што је додатно учвршћивало позиције Русије на Балкану. На другој страни, пак, однос Игњатијева према западним Словенима у оквиру Хабзбуршке монархије био је знатно опрезнији и сложенији. Док су словенофилски и панславистички кругови у Русији исказивали интересовање за Чехе и Хрвате, у тим срединама су доминирале концепције аустрославизма и бојазан од подређивања словенских интереса руској политици. Игњатијевљево дјеловање код западних Словена је због тога изазивало резерве, али и потврђивало ограничења панславистичке идеје у условима сложених односа европских сила. У том контексту, Игњатијевљева политика према словенском свијету одражава сву изазовност у односима између идеолошких концепата и реалних политичких циљева руске дипломатије у другој половини XIX вијека.

## РЕФЕРЕНЦЕ

- Антић, Маја. 2025. „О школовању православне омладине у Русији и пресељењу православног становништва са Балкана на Кавказ почетком 60-их година XIX вијека.” *Годишњак Педагошкој факултету у Врању XVI* (2). DOI: 10.5937/gufv2502977A.
- Архив внешней политики Российской империи [АВПРИ], Москва. Фонд 159, опись 464, Департамент личного состава и хозяйственных дел.
- Берић, Душан. 2000. *Српско њиштане и њолишника Русије и Аустроугарске 1848–1878. године*. Београд.
- Блуднова, Екатерина. Ю. 2006. „Н. П. Игнатъев о восточном (балканском) вопросе.” *Вестник Российской университетской дружбы народов, Серия Международные отношения* 1: 97.
- Государственный архив Российской Федерации [ГАРФ], Москва. Фонд 730, опись 1, Граф Николай Павлович Игнатъев.
- Гусева, Г. 1992. *Они сѣроили Россию — Иѣнаѣевы*. Москва.
- Данилевски, Николај. Ј. 2007. *Русија и Евроѡа*. Београд.
- Екмечић, Милорад. 1989. *Сѣварање Јуѡославије*, 2. Београд.
- Екмечић, Милорад. 2008. *Дуѡо креѣтане између кланѡа и орања (1492–1992), груѡо доѡуњено издање*. Београд.
- Игнатъев, Николаи Павлович (биографический очерк). 1890. *Русская сѣарина* 65: 281.
- История внешней политики России, вторая половина XIX века (от Парижского мира 1856 г. до русско-французского союза). 1997. Москва.
- Jelavich, Barbara. 1984. *Russia and the Formation of the Romanian National State 1821–1878*. New York.
- Кирил, Патриарх бѣлгарски. 1958. *Граф Иѣнаѣев и бѣлѡарскиѡ цѣрковен вѣѡрос. Документѡи и иследования*. Соѣия.
- Ковачевић, Душко. М. 2012. *Русија у међународним односима 1856–1894*. Београд.
- Livens, Dominic. 2002. *Empire: The Russian Empire and Its Rivals*. New Haven.
- MacKenzie, David. 2002. *Count N. P. Ignatiev: The Father of Lies?* New York.
- Meininger, Thomas. A. 1970. *Ignatiev and the Establishment of the Bulgarian Exarchate 1864–1872*. University of Wisconsin.

- Ону, А. М. 1932. *Граф Н. П. Игнатьев и внешняя политика России*. София.
- Palmer, Alan. 1994. *The Decline and Fall of the Ottoman Empire*. New York.
- Riasanovsky, Nicholas. V. 1952. "Russia and the West in the Teaching of the Slavophiles". *Harvard Historical Studies*, Volume LXL. Cambridge: Harvard University Press.
- Терзић, Славенко. 2021. *На Кайијама Констџанџинојоља: Русија и балканско џиџиџање у 19. веку*. Нови Сад.
- Хевролина, Валентина М. 1992. „Россијскиј дипломат граф Н. П. Игнатьев.” *Новая и новейшая история*: 142–143.
- Хевролина, Валентина М. 2009. *Россијскиј диџиломай џраф Иџнаџьев*. Москва.

**Maja R. Antić\***

*Faculty of Philosophy, University of East Sarajevo*

**Marija Đorić\*\***

*Institute for political studies, Belgrade*

**GENERAL NIKOLAI PAVLOVICH IGNATIEV AND THE SLAVIC WORLD  
(1856–1864)\*\*\***

**Resume**

The activity of Nikolai Pavlovich Ignatiev represents a synthesis of ideological aspirations and pragmatic diplomacy within Russian foreign policy of the nineteenth century. Drawing on Slavophile and Pan-Slavic ideas, yet adapting them to concrete state interests, through the work of the Asiatic Department and his diplomatic mission in the Ottoman Empire he sought to integrate the Slavic question into the broader framework of European international relations. His policy in the Balkans assumed a distinctly protective character, while toward the Western Slavs it was marked by caution and limited reach. In this interplay of ideology and realpolitik, a distinct “Ignatiev school of diplomacy” was formed, leaving a lasting imprint on Russian Balkan policy and the diplomatic practice of the second half of the nineteenth century.

**Keywords:** *ON. P. Ignatiev, Slavophilism, Pan-Slavism, Western Slavs, the Balkans, the Ottoman Empire, Russia*

---

\* E-mail address: lakovic.maja@yahoo.com; ORCID: 0009-0009-6949-3724; Faculty of Philosophy, University of East Sarajevo.

\*\* E-mail address: mara.djoric@yahoo.com; ORCID: 0000-0002-9993-1424; Institute for political studies, Belgrade.

\*\*\* The paper was written as part of the project “The Great Eastern Crisis and the Slavic World: Historical, Political and Cultural Aspects”, organized by the Historical Archive “31 January”, Vranje and the Institute for Political Studies, Belgrade, funded by the Ministry of Culture of the Republic of Serbia.

